

Tři marxistické apropriace Čapkovy Války s mloky

David Jirsa

Katedra bohemistiky

Filozofická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci

Three Marxist Appropriations of Čapek's War with the Newts

Litikon, 2024, Vol. 9, No. 2, pp. 7-13

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-3799-5622>

The aim of this paper is to map the way in which official Marxist criticism after 1948 attempted to appropriate Čapek's novel War with the Newts for the purposes of communist propaganda. We will present three different approaches to the text. Zdeněk Pešat's study is an honest work of literary criticism accompanied by several blatherings about the regime, František Buriánek's study is on the borderline between a scholarly and a propaganda text, while Jan Cigánek's study is mere propaganda and a misuse of Čapek's literary legacy.

Keywords: Karel Čapek, Zdeněk Pešat, František Buriánek, Jan Cigánek, War with the Newts

Při studiu literatury oficiálně vydávané mezi lety 1948 a 1989 se všichni čas od času potýkáme se situací, kdy narazíme na literárněkritický text, opět, oficiálně publikovaný, a ten na první pohled poučeně a sofistikovaně vykládá nějaké literární dílo, ale zároveň je plný různých výrazů náležejících do hantýrky komunistických propagandistů. Nemá samozřejmě smysl takové texty automaticky odkládat a odsuzovat, případně od jejich užívání odrazovat studenty literatury. Není nikterak problematické tvrzení, že marxistická literární teorie, jak ji známe dejme tomu od Gyorga Lukáče či Terryho Eagletona, má důležitou roli ve světovém myšlení o literatuře 20. století, a v našem domácím prostředí byla zase řada autorů hlásících se oficiálně k marxismu ovlivněna strukturalismem Felixe Vodičky a Jana Mukařovského. Ostatně různá svědectví Mukařovského studentů nám dokládají, že se užívání strukturalistických metod při výuce nevzdal ani poté, co se strukturalismu veřejně zřekl (srov. Sládek, 2015).

Je tedy nutné odlišovat od sebe různé typy autorů spjatých s oficiální literaturou socialistické éry. Na jedné straně máme Vítězslava Ržounka, Ladislava Štolla a další kritiky, pro které vždy stála literatura až na druhém místě. Nejdůležitější bylo prosazování politické ideologie. Zároveň však existuje množství autorů, jejichž texty jsou sice plné fráží o americkém imperialismu, bratrském Sovětském svazu a pracující inteligenci, ovšem za těmito úlitbami režimu se

ukrývá vynikající literárněvědná práce. A existují samozřejmě i autoři někde na pomezí, tedy takoví, kteří alespoň nějakou dobu režimu skutečně věrně sloužili, ovšem jejich zájem o literaturu a snahu poctivě ji vyložit také nelze zapřít.

Pro účely této studie jsem se rozhodl vybrat tři texty zabývající se Čapkovým románem *Válka s mloky*, s tím, že všichni tři autoři, František Buriánek, Jan Cigánek a Zdeněk Pešat, reprezentují tři typy marxistického uvažování o literatuře. Překladatel Jan Cigánek vykládá Čapka zcela ideologicky, František Buriánek se snaží udržet ideologickou a literární složku takřkajíc „fifty fifty“ a Pešatův výklad je ideologický pouze na povrchu, znovu použiji frázi, že propagandistický slovník je v jeho případě spíše úlitbou (Z. Pešat ostatně patřil ke zmiňovaným žákům Jana Mukařovského). Na úvod ještě doplním, že všechny tři texty vyšly jako paratexty (předmluva nebo doslov) ke knižním vydáním *Války s mloky*, Buriánkův poprvé v roce 1955 a později ve stejném znění za normalizace, Cigánkův roku 1958 a Pešatův v roce 1981.¹

Z. Pešat otevírá svůj text tradičně: zasazuje *Válku s mloky* do kontextu Čapkovy tvorby, připomíná, že náleží do linie fantaskních textů a nikoli do řady filozofujících děl s převážně noetickou tematikou, s tím, že u fantaskních textů zdůrazňuje jejich apelativnost, snahu nějak působit na čtenáře a ovlivnit jejich praktické životy, varovat je před něčím, v Čapkově případě především před fašismem a technologiemi. Autor také zdůrazňuje výsměšný charakter *Mloků*, typickou Čapkovu ironii, srovnává text s *Krakatitem* a s *RUR*. Jediné, co nám může napovědět jistou náklonnost k marxismu, je fakt, že Z. Pešat označuje továrníka Bondyho jako „zástupce kapitálu“. Tím ovšem nijak nezkrusluje vykládanou knihu. Koneckonců Bondy je očividně představitelem kapitálu; vlastní továrnu a mloky využívá k tomu, aby vydělal peníze. Zacházení s mloky skutečně můžeme bez obav nazvat „vykořisťováním“.

V dalším odstavci si pak v souladu s nejlepší marxistickou tradicí, tedy nikoli tou vulgární, ale spíše lukácsovskou, všímá Z. Pešat toho, že na rozdíl od ostatních svých utopií se K. Čapek velice očividně inspiroval realitou světa, ve kterém v té době sám žil, že nevytvářel jen filozoficko-literární dílo odtržené od doby svého vzniku, ale že naopak *Válku s mloky* nelze číst mimo kontext své doby, respektive že by se jednalo o jeho hrubou dezinterpretaci. A na tomto místě už by se Z. Pešat sice střetl s některými jinými literárními školami, dejme tomu s formalistickou kritikou, ovšem takový střet by nevycházel primárně z politické ideologie, nýbrž pouze z rozdílných metodologických východisek. Oba přístupy k literatuře mají své opodstatnění, tedy ignorování historických souvislostí i jejich začleňování do interpretace textu lze obhájit.

Ve zbytku relativně rozsáhlé studie se pak Z. Pešat věnuje postavám, formální výstavbě textu, hlouběji analyzuje způsoby, jimiž K. Čapek osciluje mezi realitou a fikcí, rozmýšlí se nad tím, do jaké míry se jedná o románový fejeton či fejetonistický román, nebo zmiňuje prvky knihy parodující brakové žánry. Ve výsledku se jedná o velice hlubokou, zasvěcenou a poučnou studii. A pokud jde o ty již několikrát zmíněné úlitby režimu, tak v případě této studie nemůžeme Z. Pešata obviňovat z toho, že by byl jakkoli neupřímný, že by čtenáře nějak klamal a v pasážích okořeněných marxistickou terminologií by říkal něco, co by nebyla pravda, pokud by tu ostentativně marxistickou hantýrku nepoužil. Dejme tomu v následující pasáži: „Tak jako Čapkův výsměch ve své totálnosti postihuje širokou rozlohu společenských vztahů soudobého buržoazního světa od praktik imperialismu, kolonialismu a nacionalismu až po oblasti

¹ Doslov k vydání z roku 1973 (Československý spisovatel) napsala Alena Hájková. Ta se však snažila spíše o žánrové vymezení knihy a zařazení *Války s mloky* do kontextu světového anti-utopického románu.

morálky, školství, vědy a kultury, tak také komplexní, vzájemně se doplňující a proměňující jsou prostředky jeho satiry“ (Pešat, 1981, s. 266) Zde nacházíme hned několik dobových frází, Pešatovo konstatování však není nepravdivé a Čapkův vypravěč ve *Válce s mloky* se skutečně vysmívá kolonialismu, nacionalismu, imperialismu i vztahům soudobého buržoazního světa. Samozřejmě, že Z. Pešat taktně opomíjí, že praktiky imperialismu a částečně i kolonialismu zhusta užíval i Sovětský svaz, ovšem to si tam dovedl dobový poučený čtenář sám celkem snadno dosadit. Je navíc pravda i to, že K. Čapek skutečně ve *Válce s mloky* Sovětský svaz ani jednou nezmíní.²

Druhá věc, kterou možno na citovaném úryvku ocenit, je to, že Z. Pešat nepoužil pasáž prostě jen k tomu, aby si kopl do předválečného Západu, nebo aby jen popsal, co všechno K. Čapek v knize kritizuje, ale že do stejného souvětí vložil též zdůraznění toho, že Čapkova různorodost se netýká jen kritiky ideologií, ale že je typická i pro metody jeho satiry. A tedy opět – i v této pasáži, která by se podle použitého slovníku zdála být poplatná zájmům komunistickému režimu, nedělá Z. Pešat nic jiného, než že se snaží odhalovat různé vrstvy celkové struktury textu, jejich vzájemné působení, napětí, případně čtenářský dojem, který takové působení vytváří.

Abych tedy nějak uzavřel první část referátu, konstatuji, že Z. Pešat napsal za hluboké normalizace studii o *Válce s mloky*, která je dodnes zcela funkční, je nepochybně upřímná, poučená a není důvod pokoušet se z ní cokoli odfiltrovat. Konečně termíny jako buržoazie či imperialismus nejsou nijak závadné, spíše mají takříkajíc pokaženou pověst proto, že je nadužívali ideologičtí kritikové vulgárního marxismu.

Druhý text, který nás bude zajímat, napsal František Buriánek. Zde již musíme být opatrnější. Stejně jako v Pešatově případě nám toho mnoho odhalí již první odstavec studie, kde autor nejdříve zcela správně konstatuje, že celým Čapkovým dílem prostupovala snaha po odhalování gnoseologických otázek, jinými slovy snaha hledat pravdu, ovšem hned po tomto konstatování dodává, že „tato cesta za poznáním pravdy nebyla dost důsledná, byla často ovlivněna filozofickými názory, které se rodily z buržoazní úpadkové společnosti – relativismem a pragmatismem, Čapek už ze své povahy a pak jistě i vlivem společenského prostředí zavíral oči před základním faktem své doby, před třídními rozpory a třídním bojem“ (Buriánek, 1955, s. 7).

Toto souvětí nám toho o zkoumaném textu říká skutečně hodně. V první řadě je zde již poplatnost režimu velice očividná. V tomhle případě už se jedná o ten útočný marxismus, který známe z řeči různých fanatiků působících především v padesátých letech. Autor nemluví už jen o kritice kapitalismu či o problémech třídního boje, ale užívá agresivnější rétoriku – třídní boj není jen nástrojem interpretace, ale očividně je mu nejdůležitějším východiskem, nazývá ho základním faktem své doby a jeho ignorování považuje v Čapkově případě za očividnou chybu. Jinými slovy nevyužívá problematiku třídního boje jako jednu ze složek společnosti, ale jako základní měřítko společenské funkce literatury.

Z toho pak logicky vyplývá i to, že také společenskou funkci umění chápe jako jeho nejdůležitější úlohu. Na rozdíl od Z. Pešata, který v ní viděl jen jednu z mnoha vrstev celkové struktury. Pro estetickou funkci umění, zdá se, nezbyvá místo. A opět, i tímto přístupem přestává být z literatury umění, jakkoli umění reflektující společenskou situaci, a stává se z ní pouze nástroj propagandy.

² Zmiňuje ovšem Rusko.

Chtěl bych ovšem upozornit i na to, co jsem zmiňoval na začátku referátu – přítomnost vulgárně marxistické rétoriky je sice varovné znamení, ale zároveň neznamená, že by takové texty automaticky postrádaly relevanci a jejich autoři by neměli co říct. Co vlastně F. Buriánek říká, pokud si odmyslíme slovník, kterým to říká? Upozorňuje na to, že Čapkova cesta za hledáním pravdy prostřednictvím relativismu a pragmatismu zkrátka do nějaké míry selhala. A to podle mého názoru není nikterak kontroverzní tvrzení. I já se domnívám, že Čapkův relativismus byl až příliš ostentativní a příliš důsledně prosazovaný, ve výsledku proto svazující. Za totéž ho ostatně kritizovali jeho odpůrci i v meziválečné době, ať už to byli katoličtí kritici Bedřich Fučík (srov. Fučík, 1998) a Jaroslav Durych (srov. Durych, 1928), nebo levicověji smýšlející Karel Teige (srov. Teige, 1971) a A. M. Píša (srov. Píša, 1922). A co jiného jsou pak *Válka s mloky*, *Bílá nemoc* či *Matka*, když ne přiznání vlastního selhání v diskurzu gnozeologických úvah? Přiznání toho, že s relativismem a pragmatismem si nevystačíme, je-li nutno vzdorovat takovému nepříteli, jako je fašismus.

A mohu-li si dovolit úvahovou odbočku: k čemu by byl Čapkův relativismus, gnozeologický skepticismus, kdyby nežil v době, která mu přála? Protože ono není tak obtížné být relativista a pragmatik, pokud žijeme v relativně demokratické a relativně svobodné společnosti, jejíž prezident patří k našim blízkým přátelům. Co ale kdyby se K. Čapek narodil někdy ve dvacátých letech a do literárního světa by vstoupil na začátku let padesátých? Jak bychom se dneska asi dívali na autora, který by na pozadí vykonstruovaných procesů, politických vražd a totální nepsobdy psal o tom, že pravdu nemá nikdo, že každý názor má svoji váhu, a že pravdu je dobré hledat, ale není možné ji najít. A já tím samozřejmě neříkám, že by to K. Čapek dělal. Pustíme-li se teď na pole alternativní historie, tak kdyby K. Čapek přežil válku, buď by skončil ve vězení, nebo by z exilu spolu s Ferdinandem Peroutkou a dalšími mluvil ze Svobodné Evropy. Nicméně má F. Buriánek pravdu v tom, že Čapkův gnozeologický skepticismus skutečně vyrostl z doby, v níž K. Čapek žil, a koneckonců ze stejného důvodu ho sám zavrhnul, když pochopil, že tváří v tvář fašistické moci zkrátka potřebuje nějaký radikálnější systém. A podíváme-li se na situaci marxistickou, komunistickou perspektivou, je snadné prezentovat narativ, že zatímco československé nižší třídy bojovaly na začátku třicátých let s chudobou a nezaměstnaností, K. Čapek seděl ve své krásné vile a „špekuloval“ o tom, kam že se to podělo Hordubalovo srdce a kdo byl asi ten záhadný zraněný letec v *Povětrní*. Jakkoli je tedy F. Buriánek očividně motivovaný snahou ukázat, že K. Čapek dělal chyby proto, že nebyl komunista, tak to zároveň neznamená, že by některé nedostatky Čapkova uvažování nepopsal relativně výstižně.

Ve stejném stylu pak pokračuje F. Buriánek i v následujícím odstavci, kde opět na jedné straně celkem výstižně pojmenovává něco, co se týká Čapkovy tvorby, ale zároveň to obaluje z vědeckého pohledu zbytečným ideologickým pláštěm: „To vše sice překáželo Čapkovi na jeho cestě za pravdou, to vše způsobovalo, že jeho cesta nebyla přímá a že teprve v závěru pevně zamířila správným směrem, ale nemění to nic na tom, že Čapek se jako málokterý spisovatel zamýšlel nad světem a člověkem a snažil se právě ve své umělecké tvorbě řešit si svůj vztah k němu a postihnout pravdu“ (Buriánek, 1955, s. 7). I zde je na první pohled patrný Buriánkův apodiktický tón, tedy kritik zkrátka ví, co je pravda a jaký směr uvažování je správný, a v podstatě zde bohorovně poučuje chybujícího spisovatele K. Čapka. Zároveň mu ale přiznává dobré úmysly, které byly jen dočasně zamlžené jeho buržoazním původem, vlivem Masarykovy politiky či mylnou orientací na pragmatismus a noetický skepticismus. A co má kritik na mysli, když říká, že v závěru života zamířilo Čapkovo uvažování správným směrem? Jednak to, že se

vzdal noetického skepticismu a začal otevřeně kritizovat fašismus, respektive nacismus, ale nejspíš také to, že krátce před smrtí napsal *První partu*, tedy prózu z dělnického prostředí, která mimo jiné tematizuje špatnou sociální situaci meziválečných dělníků a horníků. Takže opět, kdyby se F. Buriánek nevyjadřoval apodikticky, kdyby nepovažoval za axiom, že marxistické uvažování je to jediné možné a správné, mohl by citovaný odstavec být zcela neproblematický a v podstatě pravdivý. Tedy v případě, že by pouze konstatoval, že se K. Čapek odklonil od noetických témat a začal kritizovat fašismus, slabost meziválečných demokracií či mizerné sociální podmínky v nich tehdy vládoucí. Nebýt té hodnotící složky, neměli bychom F. Buriánkovi v podstatě co vyčítat.

Ve stejném duchu se nese i zbytek studie. Autor pojmenovává témata Čapkových prací i jeho umělecké postupy, ovšem hodnotí je primárně prostřednictvím ideologie. Zároveň pořád drží svou rétoriku na té úrovni, že K. Čapek se sice v něčem zmýlil ideologicky, ale nic to neubírá umělecké kvalitě textů či obdivuhodnosti jeho věčného hledání pomíjivé pravdy. Obě citované pasáže později slouží Buriánkovi k tomu, aby mu mohl „jako by“ dát za pravdu sám K. Čapek, když i ten přece na konci života prohlédl a uvědomil si neužitečnost noetického skepticismu, nebezpečí fašismu a potřebu psát knihy o proletariátu, rozuměj *První partu*. Tak mimo jiné kritik zmiňuje, že v *RUR* K. Čapek správně popsal nebezpečí technologií, správně popsal, jaké nebezpečí může přinést společnost ovládaná pravidly kapitalistické výroby, rozuměj volného trhu, ve kterém je výdělek vždycky na prvním místě. Nicméně měl selhat v ocenění úlohy dělnické třídy. Je to překvapivé konstatování, vezmeme-li v úvahu, že roboti v dramatu ušetří pouze postavu Alquista, tedy posledního pracujícího člověka. Stejně tak v *Krakatitu* a *Továrně na absolutno* K. Čapek nastavuje pravdivé zrcadlo kapitalismu a buržoazii, ale opět zde opomíjí vůdčí úlohu dělnického hnutí, tedy domnívá se, že pokud nás před kapitalismem nezachrání buržoazie, tak není žádné jiné řešení. A ve stejném duchu pokračuje studie i nadále. Tedy F. Buriánek vyčítá K. Čapkovi různá osobní, politická nebo filozofická selhání, ale vždy ho omlouvá tím, že se pouze mýlil, byl svedený na špatnou cestu Masarykem a jinými, a že jeho politická selhání vždy zachraňoval jeho upřímný zájem o člověka a láska k člověku.

Autor textu nakonec vidí vrchol Čapkovy tvorby v *První partě*, o které píše: „Srovnáme-li hrdiny jeho prvních povídek a románů s hrdiny románu *První parta*, vidíme, jak se charakter hrdinů měnil z maloměstského k dělnickému a jak Čapkův humanismus krystalizoval do stále demokratičtějších forem. Právě *První parta*, i když nevytvořila zcela typické dělnické postavy, ukázala zároveň, že Čapkův hrdina, dosud až zoufale osamocený, začíná hledat a nalézat oporu v kolektivu dělníků. A do těchto hrdinů, spojených solidaritou společné práce, vložil Čapek nesporně všechny své představy zdraví, síly, moudrosti, optimismu a lidskosti“ (s. 10). Tato citace je důležitá především v tom smyslu, že v ní už vidíme vulgární marxismus v jeho nejčistší podobě. Tedy v tomto odstavci zcela ustupuje literární kritik F. Buriánek a nastupuje ideolog, kterého zajímají jen ideologické složky literatury. Jakkoli se samozřejmě jedná o subjektivní názor, tak snad jen těžko můžeme prohlásit zrovna *První partu* za vrchol Čapkova díla. Kdybychom se stovky čtenářů zeptali, jaká je jejich oblíbená Čapkova kniha, byl bych překvapený, pokud by *První partu* jmenoval alespoň jeden respondent. A F. Buriánek samozřejmě toto všechno věděl, protože z jeho textů je naprosto očividné, že to byl vnímavý čtenář a dokázal ocenit umělecké a estetické kvality literárních textů. Mohu-li si dovolit malou a nejspíše trochu patetickou osobní vložku, řekl bych, že se jedná o další malý střípek doplňující obraz zrůdnosti minulého režimu. Protože když psali ideologické a propagandistické bláboly lidé, kteří neměli

dostatek citu alespoň pro základní analýzu, no tak prosím, byla to pro ně jediná možnost, jak se realizovat, ale když to dělal i sečtělý a citlivý teoretik, tak to zkrátka svědčí o tom, kolik času a talentu socialistické Československo vyplývalo. A to samozřejmě mluvím jen o jeho relativně marginální složce, tedy literární kritice.

A na závěr bych se chtěl alespoň v rychlosti podívat na třetí případ vulgárně marxistické kritiky, na překladatele J. Cigánka a jeho esej *Fantasie a pravda mloků*. Na rozdíl od Z. Pešata či F. Buriánka už se J. Cigánek nesnaží ani předstírat, že píše literární studii, a od začátku je jasné, že je to jen propagandistický článek. Zatímco v Buriánkově marxistické hantýrce se ve výsledku ukrývaly pravdivé postřehy o Čapkově životě a díle, u J. Cigánka je to pouhopouhá manipulace, případně nepochopení textu vyplývající z přílišného autorova zaslepení ideologií.

Podobně jako v případě prvních dvou textů, i zde nám toho hodně napoví hned první věta, kde J. Cigánek konstatuje, že „by bylo nošením dříví do lesa, kdybychom [...]“. Užívání pořekadel, floskulí či přísloví hraničících s klišé je pro jazyk propagandy typické a v prepisech proslovů komunistických pohlavářů se neustále opakuje, že kdo seje vítr, sklízí bouři, tak dlouho se chodí se džbánem pro vodu, až se ucho utrhne, a kdo s čím zachází, tím také schází.

Chtěl jsem původně na tomto místě, stejně jako u dvou dříve probíraných kritiků, odcitovat nějakou pasáž z první stránky studie, abych ilustroval atmosféru textu. Jenže problém je, že vlastně nemám nic, co by stálo za citaci. Nejen že J. Cigánek nenapíše nic zajímavého, ale dokonce ani nic, co by bylo nějakou očividnou ideologickou dezinterpretací K. Čapka. Autor prostě jen „plácá“. Nejdřív napíše, že *Válkou s mloky* se K. Čapek posunul k tématu kritiky fašismu, ale zároveň dodává, že to z něj rozhodně neudělalo přes noc nějakého mluvčího proletariátu. Pak zase zopakuje stokrát opakovanou frázi o Čapkově humanismu, jeho lásce k lidem, zmíní, že už jako dítě pozoroval v čekárně svého otce (lékaře) utrpení běžných lidí. I zde se musíme ptát, jakou má takové konstatování hodnotu. Kdo totiž nepozoroval v životě utrpení běžných lidí, když údělem běžných lidí bylo trpět v jakékoli době a pod jakýmkoli režimem? A když se pak J. Cigánek posune k Čapkově ideologii, protože mluvení o samé knížce by bylo „nošením dříví do lesa“, rozuměj ideolog J. Cigánek by to nejspíš ani pořádně nedokázal, tak i při řečech o Čapkově ideologii kritik jednak neříká skoro nic, jednak to „nic“ okořeňuje různými rádoby sarkastickými atributy. Takže například K. Čapek spojil svoji tvorbu s „atrofickou“ Masarykovou demokracií, evropské meziválečné demokracie byly „chudokrevné“ či „vypelichané“, ve *Válce s Mloky* ale „rozdává jizlivé rány americké tuposti“. Věda je zprostituovaná, ideologie čachru je bezuzdná, sobectví kapitálu je bezohledné a kulisy humanismu opotřebované. Toto všechno je samozřejmě směšné jazykově, ale je to dost průhledné i ideologicky. Můžeme přistoupit na to, že meziválečné evropské demokracie byly slabé, ale pořád byly v lepším stavu než Stalinův Sovětský svaz. O tom se už ale mlčí. A K. Čapek se ve *Válce* skutečně vysmívá Američanům, jenže on se tam vysmívá úplně všem, takže proč zdůraznit jen a pouze Američany? Musím J. Cigánkovi přiznat aspoň to, že ve *Válce s mloky* je Čapkova kritika demokracií a žurnalistiky do velké míry nástrojem sebeironie. Ačkoli to není žádné velké odhalení, je to přeci jen nějaký hlubší náhled do autorského procesu než všechno ostatní, o čem J. Cigánek píše.

Jak jsem již zmiňoval, Z. Pešat i F. Buriánek dokázali ideologickou hantýrku využít velice solidně, tak, aby nemuseli říkat žádné nesmysly. J. Cigánek se však pokouší hledat marxismus právě tam, kde ho příliš není. Zmiňuje třeba panoptikální postupy, kde se rychle střídají obrazy z různých míst planety i společenských vrstev, a říká o tom následující: „V tom monotónním seřazení, kde za kapitolou o amerických výletních na moři je scéna z londýnské zoo a pak venkovský

výjev z posvícení v Novém Strašecí, je cosi fatálního. Na amerických výletnicích i českém poutovém podvodníkovi (jenž mimochodem přijde s mloky pozdě) je něco z beznadějně zchátralosti i hlouposti společnosti třídně rozdělené, signalizující marnost své existence“ (Cigánek, 1958, s. 259). A abych řekl pravdu, nejsem si ani jistý, zda vlastně chápu, co tím chtěl autor říct. Je pravda, že K. Čapek popisuje společnost panoramaticky, nerozumím ale tomu, jakým způsobem to kritizuje třídně rozdělenou společnost, jakým způsobem má signalizovat marnost třídní existence to, že vidíme v rychlém sledu obrazy bohatých Američanů, Britů ze střední třídy a chudých Čechů. Protože ano, všem se jim K. Čapek vysmívá, ale nikde tam nenacházím žádný náznak toho, že by jejich hloupost mělo vyřešit to, kdyby žili v beztřídní společnosti. Zní to, jako by se J. Cigánek domníval, že kdyby v Americe zavládl komunismus, hloupí Američané by přestali být hloupí a čeští podvodníci by přestali podvádět. *Válka s mloky* poskytuje marxistům spoustu potenciálního materiálu na propagaci vlastní ideologie, ale J. Cigánkovi se podařilo najít zrovna ta místa, kde je obtížné nějakou takovou ideologii vyhrabat.

V podobném duchu opět pokračuje i zbytek celého článku. Autor samozřejmě upozorní na to, že K. Čapek nekritizuje pouze SSSR, že si dělá legraci z cenzury komunistických manifestů demokratickými režimy, nebo že mloci jsou tak úspěšní díky tomu, že žijí v beztřídní společnosti a jsou to v podstatě všechno proletáři. Tedy nic, co bychom nečekali, a nic, co by jakýmkoli způsobem překračovalo hranice povrchní četby, které je schopný každý člověk, který se naučil ve škole číst, ovšem nenaučil se číst mezi řádky.

LITERATURA

- BURIÁNEK, František. 1955. Předmluva. In: ČAPEK, Karel. *Válka s mloky*. Praha: SNKLHU, 1955, s. 7–16.
- CIGÁNEK, Jan. 1958. Fantasie a pravda mloků. In: ČAPEK, Karel. *Válka s mloky*. Praha: Československý spisovatel, 1958, s. 256–262.
- DURYCH, Jaroslav. 1928. Svět Karla Čapka. In: *Ejhle člověk!* Praha: Ladislav Kuncíř, 1928, s. 39–76.
- FUČÍK, Bedřich. 1998. Dramatické řemeslo. In: *Kritické příležitosti I*. Praha: Melantrich, 1998, s. 37–48.
- PEŠAT, Zdeněk. 1981. Doslov. In: ČAPEK, Karel. *Válka s mloky*. Praha: Československý spisovatel, 1981, s. 263–273.
- PÍŠA, Antonín Matěj. 1922. Ze života hmyzu. In: *Soudy, boje a výzvy*. Praha: Čin, 1922, s. 148–152.
- SLÁDEK, Ondřej. 2015. *Jan Mukařovský. Život a dílo*. Brno: Host, 2015. ISBN 978-80-7491-531-4.
- TEIGE, Karel. 1971. S novou generací. In: VLAŠŤÍN, Štěpán (ed.). *Avantgarda známá a neznámá I*. Praha: Svoboda, 1971, s. 134–147.

.....

Mgr. David Jirsa, Ph.D.
Katedra bohemistiky
Filozofická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci
Křížkovského 10
779 00 Olomouc
Česká republika
david.jirsa@upol.cz